

Asia: VN/1070/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

THL katsoo, että edellytysten selvittämisen menettelytapa on pääosin selkeä ja perusteltu. Vaatimus täysi-ikäisyydestä on kuitenkin ongelmallinen ja heikentää translasten ja -nuorten asemaa. Heille juridisen sukupuolen korjaamisella jo ennen täysi-ikäisyyttä olisi merkittävä hyvinvointia ja turvallisuutta edistävä vaikutus.

THL:n Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan nuorten, joiden sukupuoli eroaa virallisesta sukupuolesta, hyvinvointi on muita nuoria heikompi liki kaikilla mittareilla. Tulokset ovat yhdenmukaiset seksuaalivähemmistöjen nuorten kanssa. Mielialaan liittyvät huolet ovat sukupuolivähemmistöjen nuorilla lähes kaksi kertaa muita nuoria yleisempiä. Ahdistuneisuus ja masennusoireilu olivat sukupuolivähemmistöjen nuorilla lähes kolme kertaa muita nuoria yleisempiä ja heistä 45 prosenttia koki terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi. Tuloksista käy myös ilmi, että sukupuolivähemmistöjen nuorista useampi kuin muista nuorista ei saa tukea ja apua ongelmiin silloin, kun he sitä todella tarvitsisivat. Täysi-ikäisyysvaade ylläpitää transnuorten vaikeutta saada apua ja tukea.

Myös Sanna Koulun (2022) virkamiestyöryhmän toimeksiannosta tekemä selvitys nostaa esiin, että lainvalmistelun yhteydessä on tuotu esiin useita hallitusohjelman mukaisen ikärajan asettamia haasteita lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Selvityksen mukaan ehdotonta täysi-ikäisyyteen asetettavaa ikärajaa ei voida pitää lapsen oikeuksien mukaisena.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitettyssä muodossaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

THL pitää esitettyä mallia selkeänä ja perusteltuna. On tärkeää, että sukupuolen juridista vahvistamista koskevaa prosessia kevennetään. Samalla on tärkeää varmistaa riittävät resurssit ja osaaminen niille tahoille, joille muutoksen myötä velvoitteet asian hoitamiseksi siirtyvät ja joiden

asiakasmäärät mahdollisesti kasvavat. On hyvä pohtia, tulisiko sukupuolen juridiselle vahvistamiselle Digi- ja väestötietoviraston toiminnassa asettaa enimmäisaika.

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Kaikki lainsäädäntö, jolla voi olla sukupuolivaikutuksia, on arvioitava sukupuolinäkökulmasta tarkastellen myös sitä, mitä sukupuolitietoa kulloinkin tarkoitetaan ja mitä vaikutuksia sääntelyllä on binääristä sukupuolta laajemmin eri sukupuolta olevien ihmisten kannalta. Lisääntymisterveyteen liittyvät tiedot ovat tarpeellisia vain harvoin, jolloin niitä koskevien tietojen keräämistä ja käyttöä on syytä säännellä. Lisääntymisbiologisen sukupuolen käsite ei kuitenkaan ole ongelmaton ja voi johtaa väärinsukupuolittamiseen palveluissa. Sen sijasta voisi puhua henkilön lisääntymisbiologisista määritteistä, joihin tietyissä rajatuissa tapauksissa henkilön sukupuolitieto perustuu.

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Ehdotuksen mukainen menettely on selkeä ja perusteltu.

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erityistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

Ehdotuksen mukainen menettely on selkeä ja perusteltu. Tavallisimmin riittäviä sanoja ovat sukupuolittuneiden sanojen sijasta esimerkiksi vanhempi, lähivanhempi, yhteistyövanhempi ja toinen vanhempi. Silloin kun on tarvetta käyttää äiti- tai isä-sanaa, voi henkilö itse päättää kumpaa käyttää. On tärkeää, että esityksessä pyritään varmistamaan, että vanhemmuutta koskevan nimikkeen muuttamisella ei ole aineellisoikeudellisia vaikutuksia lapsen asemaan.

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

Säännös on selkeä ja perusteltu. Kaksoiskansalaisten tilannetta olisi kuitenkin tarpeen selvittää tarkemmin: Mitä tapahtuu, jos sukupuolenkorjausta hakeva henkilö on sekä Suomen että jonkun muun maan kansalainen? Meneekö prosessi asuinpaikan mukaan vai muulla perusteella? Myös turvapaikanhakijoiden tilannetta on tarpeen tarkastella: täyttääkö turvapaikanhankijana oleminen ”selkeää liittymää Suomeen” koskevan kriteerin täyttymisen? Osalla tulijoista sukupuolenkorjausprosessi on saattanut alkaa jo ennen maahan saapumista: millainen oikeus tällöin on jatkaa hoitoja Suomessa?

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

On tärkeää, että laki tulisi olennaisilta osiltaan voimaan mahdollisimman pian, vaikka se tarkoittaisi soveltamisen porrastamista.

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Vaikutuksista kommentoitu jo kohdassa 1.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Mahdollisuus elää ja tulla kohdatuksi omassa sukupuolestaan parantaa ihmisen hyvinvointia ja ennen kaikkea mielenterveyttä. Ihmisoikeusnäkökulmasta katsoen uudistus on kiireellinen ja välttämätön. Nykyisen lain terminologia on myös vanhentunutta ja päivittyy tässä uudistuksessa.

Jatkossa on tärkeää tarkastella tarkemmin intersukupuolisten, muunsukupuolisten ja sukupuolettomien asemaa ja selvittää väestötietojärjestelmän sukupuolitiedon muuttamista valinnaiseksi tai binääristä sukupuolta moninaisemmaksi.

THL pitää tärkeänä, että transihmisten hoitoon pääsy varmistetaan ja nykykäytäntöä sukupuolen korjaushoitojen saamiseksi tarvittavasta mielenterveysdiagnoosista tarkastellaan kriittisesti viimeistään ICD-11-päivityksen yhteydessä.

Siukola Reetta
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL